

УДК 373.018

DOI: 10.31732/2663-2209-2020-59-74-81

МОДЕЛІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Фіданян О.Г.

аспірантка, ПрАТ «Міжрегіональна академія управління персоналом», м. Київ, вул. Фрометівська 2, 03039,
Україна, тел.: (044)-490-95-05, e-mail: fidanian@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1447-5926>

MODELS OF REALIZATION OF DISTANCE LEARNING IN GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS

Fidanian O.

postgraduate student, Private higher educational institution "Higher educational institution" "Interregional academy of
personnel management", Kyiv, st. Frometivs'ka, 2, 03039, Ukraine, tel.: (044)-490-95-05,
e-mail: fidanian@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1447-5926>

Анотація. Забезпечення вільного доступу до освіти для всіх є одним з основних атрибутів інформаційного суспільства, в якому можливості комунікаційного середовища дозволяють використовувати якісно нові технології набуття знань. Метою статті є вивчення основних моделей реалізації дистанційного навчання у закладах загальної середньої освіти. Методологічною основою проведеного дослідження є методи аналізу та синтезу, порівняння та узагальнення. В результаті проведення дослідження було проведено вивчення та систематизація основних підходів до трактування поняття «дистанційна освіта», що дозволило запропонувати авторське визначення. Вважаємо, що під поняттям «дистанційне навчання» слід розуміти «особлива форма організації освітнього процесу з використанням інформаційних технологій, що забезпечує активну взаємодію між вчителем та учнем». Систематизовано основні характерні риси дистанційного навчання: гнучкість, модульність, паралельність, велика аудиторія, економічність, технологічність, позитивний вплив на учня, якість. Систематизовано основних суб'єктів дистанційного навчання в цілому та в закладах загальної середньої освіти за такими ознаками: за роллю в дистанційному навчанні, за сферою охоплення, за спеціалізацією, за тривалістю. Вивчено основні моделі реалізації дистанційного навчання: розподілена класна кімната; незалежне (кореспондентське) вивчення; навчання/вивчення з використанням комп'ютерних комунікацій. Враховуючи особливості розвитку інформаційних технологій та доступу до світових інформаційних ресурсів, було сформульовано особливості дистанційного навчання та здійснено його порівняння з традиційним навчанням. Для встановлення переваг та недоліків реалізації дистанційного навчання, було проведено SWOT-аналіз, який дозволив з'ясувати сильні та слабкі сторони, можливості та загрози.

Ключові слова: дистанційне навчання, здобувачі освіти, заклади загальної середньої освіти, моделі дистанційного навчання, SWOT-аналіз дистанційного навчання, COVID-19.

Формули: 0; рис.: 2; табл.: 3; бібл.: 10.

Annotation. Ensuring free access to education for all is one of the main attributes of the information society, in which the capabilities of the communication environment allow the use of qualitatively new technologies for acquiring knowledge. The purpose of the article is to study the main models of distance learning in general secondary education. The methodological basis of the study is the methods of analysis and synthesis, comparison and generalization. As a result of the study, the study and systematization of the main approaches to the interpretation of the concept of "distance education" was conducted, which allowed to propose the author's definition. We believe that the concept of "distance learning" should be understood as "a special form of organization of the educational process using information technology, which provides active interaction between teacher and student." The main characteristics of distance learning are systematized: flexibility, modularity, parallelism, large audience, efficiency, manufacturability, positive impact on the student, quality. The main subjects of distance learning in general and in general secondary education institutions are systematized according to the following features: by role in distance learning, by scope, by specialization, by duration. The main models of distance learning implementation are studied: distributed classroom; independent (correspondent) study; learning / learning using computer communication. Taking into account the peculiarities of the development of information technologies and access to world information resources, the peculiarities of distance learning and its comparison with traditional learning were formulated. To identify the advantages and disadvantages of distance learning, a SWOT analysis was conducted, which identified strengths and weaknesses, opportunities and threats.

Key words: distance learning, students, general secondary education institutions, distance learning models, SWOT-analysis of distance learning, COVID-19.
Formulas: 0; *fig.:* 2; *tabl.:* 3; *bibl.:* 10.

Постановка проблеми. Цікавість до дистанційного навчання, яка стрімко зростає, особливо в умовах світової пандемії COVID-19, була заснована на швидкому розвитку і розповсюдженні інформаційних і комунікаційних технологій, які розширюють діапазон доступних навчальних закладів, зменшують вартість навчання, дозволяють більш часто контактувати з учнями і викладачем під час навчального процесу, дають можливість брати участь в різних спільних проектах тощо. При цьому використання таких можливостей не залежить від місця знаходження здобувачів освіти та викладачів.

На сьогодні одним з найважливіших завдань, що вирішуються у закладах освіти, є навчання здобувачів освіти умінню адаптуватися до стрімкого розвитку техніки і технологій, умінню переглядати під час короткого періоду свої знання та навички.

Темпи технологічного і науково-технічного прогресу в світі свідчать про застарілість знань, які надаються закладами освіти різних рівнів як мінімум на 3-5 років, тому випереджаюча освіта вимагає, щоб нові знання поступали в систему освіти безпосередньо в процесі навчання.

Саме тому значну роль у вирішенні даної проблеми відіграють глобальні комп'ютерні мережі як каталізатори, що забезпечують різноманітні комунікації, з одного боку, а з іншого — створюють можливість зміни напрямів потоку цих комунікацій, завдяки чому досягається вплив на соціальну структуру суспільства.

Для України, що характеризується не достатньо могутньою інформаційною інфраструктурою і значною концентрацією наукових і освітніх центрів, можливість отримання професійної освіти та/чи підвищення кваліфікації без відриву від основної діяльності є дуже важливою. Для вирішення даної проблеми необхідна інноваційна технологія навчання, що

забезпечує необхідний рівень мобільності фахівця. Такою технологією є технологія гнучкого дистанційного навчання.

Україна, маючи декілька центрів дистанційного навчання вже зробила перші істотні кроки в розповсюдженні дистанційної освіти. Дистанційна освіта була визначена як окрема форма освіти в Законі України «Про вищу освіту» [1], розроблена і затверджена «Концепція розвитку дистанційного навчання в Україні» [2], а пізніше й «Положення про дистанційну освіту» [3], які регулюють права та обов'язки учасників навчального процесу. Але потрібно провести ще значну роботу з акредитації дистанційних програм і державного визнання дипломів, отриманих за такою формою навчання. Інновації у сфері ІКТ ставлять нові непрості завдання. Вони зачіпають педагогіку, методику, адміністративне управління і фінансування, забезпечення якості навчання, права інтелектуальної власності і інші аспекти.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні, практичні і соціальні аспекти дистанційної освіти в Україні вивчали українські науковці, серед яких варто зазначити: Дмитренко П.В., Васильченко Л.В., Биков В.Ю., Кухаренко В.М., Кузьмінський А.І., Яценко Г.Ю., Федорук П.І. та ін., але вони були присвячені питанням організації дистанційної освіти у вищій школі. Наразі організація дистанційної освіти закладів загальної середньої освіти досліджена недостатньо глибоко.

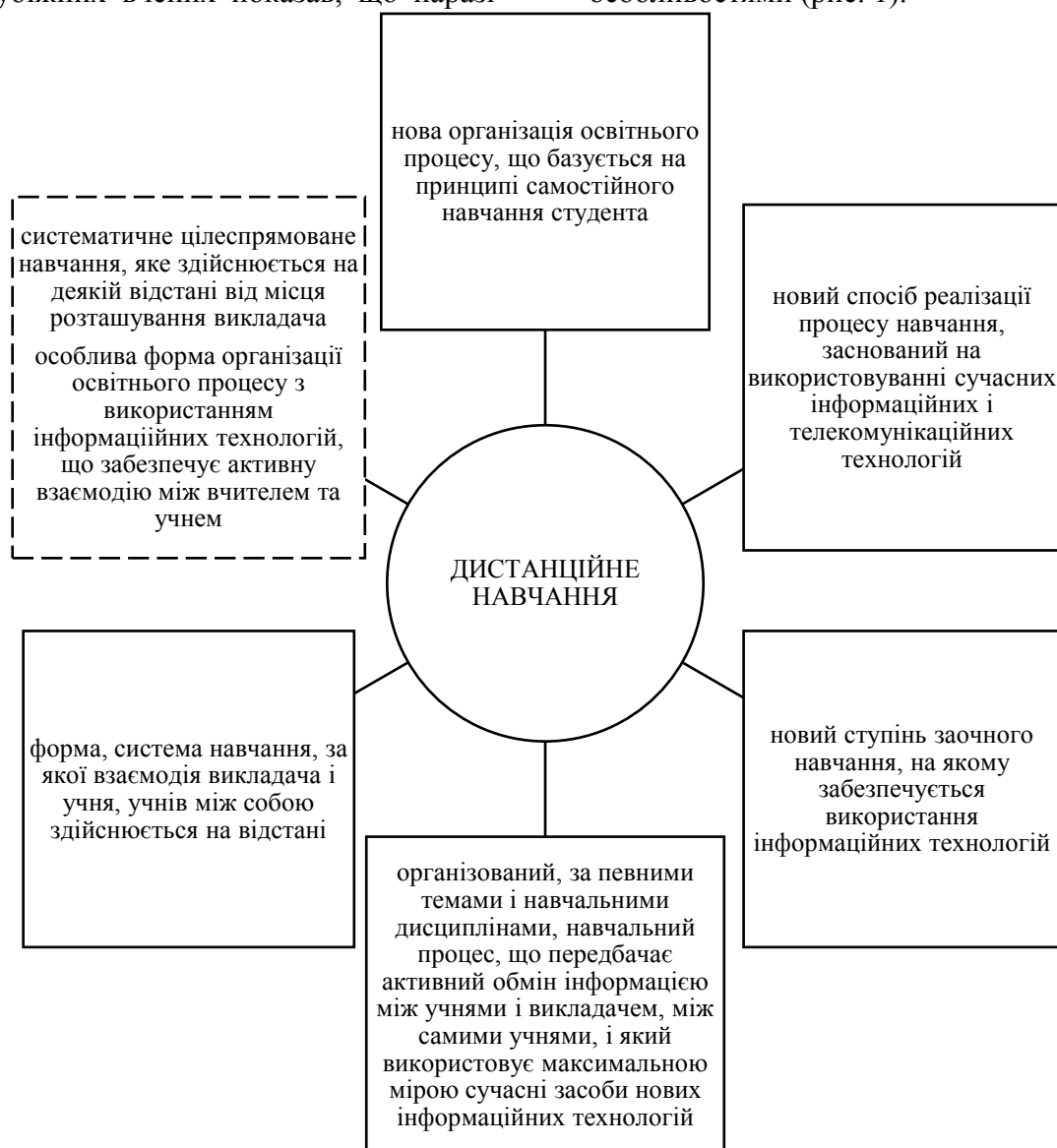
Формування цілей статті. Метою статті є вивчення основних моделей реалізації дистанційного навчання у закладах загальної середньої освіти. Методологічною основою проведеного дослідження є методи аналізу та синтезу, порівняння та узагальнення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення моделей реалізації дистанційного навчання неможливе без розуміння його сутності. Аналіз

розповсюдження дистанційного навчання в світі показав, що

Вивчення наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених показав, що наразі

відсутнє єдине тлумачення поняття «дистанційне навчання», що дозволило систематизувати існуючі трактування за їх особливостями (рис. 1).

Рис. 1. Сучасні підходи до тлумачення поняття «дистанційне навчання»

Джерело: складено автором на основі [4-9]

Так, Васильченко Л.В., що дистанційне навчання – це «нова організація освітнього процесу, що базується на принципі самостійного навчання студента. Середовище навчання характеризується тим, що учні в основному, а часто і зовсім, віддалені від викладача в просторі і (або) в часі, в той же час студенти мають нагоду у будь-який момент підтримувати діалог за допомогою засобів телекомунікації» [4].

На думку, Яценко Г.Ю. дистанційне навчання – це «новий спосіб реалізації

процесу навчання, заснований на використуванні сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій, що дозволяють здійснювати навчання на відстані безпосередньо, без особистого контакту між викладачем і особою, що вчиться» [5].

На думку, Бикова В.Ю. дистанційне навчання – це «форма, система навчання, за якої взаємодія викладача і учня, учнів між собою здійснюється на відстані, і відображає всі властиві навчальному

процесу компоненти (цілі, зміст, методи, організаційні форми, засоби навчання), що реалізуються специфічними засобами Інтернет-технологій або іншими засобами, що передбачають інтерактивність» [6].

Федорук П.І. зазначає, що дистанційне навчання — це «новий ступінь заочного навчання, на якому забезпечується використання інформаційних технологій, заснованих на використуванні персональних комп'ютерів, відео аудіотехніки, супутникової і оптоволоконної техніки» [7].

Як вказує Кухаренко В.М., дистанційне навчання — це «систематичне цілеспрямоване навчання, яке здійснюється на деякій відстані від місця розташування викладача. При цьому процеси викладання і вивчення розділені не тільки в просторі, але і в часі» [8].

Погоджуємось з Яценко Г.Ю., який вказує, що дистанційне навчання — це «організований, за певними темами і навчальними дисциплінами, навчальний процес, що передбачає активний обмін

інформацією між учнями і викладачем, між самими учнями, і який використовує максимальною мірою сучасні засоби нових інформаційних технологій (аудіовізуальні засоби, персональні комп'ютери, засоби телекомунікацій)» [9].

Результати вищевказаного дослідження показали, що визначення носять описовий характер, відображаючи якусь одну або декілька сторін цього багатогранного явища. Ясно тільки одне, що існує багато чинників, що відрізняють дистанційне навчання від традиційного, яке відбувається в аудиторії.

У зв'язку з цим, пропонуємо авторське трактування, яке передбачає під поняттям «дистанційне навчання» розуміти «особлива форма організації освітнього процесу з використанням інформаційних технологій, що забезпечує активну взаємодію між вчителем та учнем».

Розглянемо характерні риси дистанційного навчання, їх можна сформулювати таким чином (табл. 1).

Таблиця 1

Характерні риси дистанційного навчання

Риса	Характеристика
гнучкість	здобувачі освіти, які одержують знання, використовуючи дистанційне навчання, не відвідують регулярних занять, а вчать в слушний час і зручному місці, за зручною для них програмою
модульність	дистанційні навчальні програми розробляються модульно; кожний окремий курс створює цілісне уявлення про окрему предметну галузь, що дає можливість з набору незалежних курсів-модулів сформувати навчальну програму, яка відповідає індивідуальним або груповим потребам
паралельність	навчання здійснюється одночасно з професійною діяльністю (або з навчанням за іншими спеціальностями), тобто без відриву від виробництва або іншого виду діяльності
велика аудиторія	одночасне звернення до навчальних ресурсів великої кількості здобувачів, спілкування за допомогою телекомунікаційного зв'язку (відеоконференцій) здобувачів освіти між собою і з викладачем
економічність	ефективне використання навчальних площ і технічних засобів, концентроване і уніфіковане представлення інформації, використання і розвиток комп'ютерного моделювання приводять до зниження витрат на підготовку фахівців
технологічність	використання в навчальному процесі нових досягнень інформаційних технологій, які допомагають людині стати членом світового інформаційного простору
позитивний вплив на учня	підвищення творчого й інтелектуального потенціалу здобувачів освіти за рахунок самоорганізації, прагнення до знань, використання сучасних інформаційних технологій, уміння самостійно ухвалювати відповідальні рішення
якість	якість дистанційного навчання не поступається якості очній формі навчання, оскільки для підготовки дидактичних засобів залучається кращий професорсько-викладацький склад і використовуються найсучасніші навчально-методичні матеріали

Джерело: складено автором на основі [4-9]

Вивчення моделей реалізації дистанційного навчання неможливе без систематизації його суб'єктів. Враховуючи недостатнє вивчення особливостей дистанційного навчання, нами було систематизовано суб'єктів такого навчання в цілому та виокремлено тих, які пов'язані

з закладами загальної середньої освіти (табл. 2).

При дистанційному навчанні можуть використовуватися різноманітні моделі реалізації дистанційного навчання [10] (рис. 2).

Таблиця 2

Суб'єкти дистанційного навчання

Ознака класифікації	Суб'єкти, притаманні для всіх рівнів освіти	Суб'єкти, пов'язані з закладами загальної середньої освіти
За роллю в дистанційному навчанні	Міністерство освіти і науки України, ректори ЗВО, науково-педагогічні працівники, студенти	Міністерство освіти і науки України, Департаменти освіти місцевих органів влади, керівництво ЗЗСО, вчителі, учні
За сферою охоплення	Здобувачі другої вищої освіти; Слухачі курсів підвищення кваліфікації; Здобувачі з інклюзією або медичними показами; Здобувачі, які проходять військову службу; Здобувачі, які є суб'єктами чи об'єктами пенітенціарної системи	Учні на домашньому навчанні; Особи з інклюзією або медичними показами; Учні екстернату; Учні на невідконтрольних територіях та переселенці з ОРДЛО; Учні під час карантину
За спеціалізацією	«традиційні» заклади вищої освіти; Відкриті університети; Окремі курси для навчання в межах обраної спеціальності	Всеукраїнська школа онлайн; Онлайн школи; Традиційні школи
За тривалістю	Повне дистанційне навчання; Освіта з елементами дистанційного навчання	Повне дистанційне навчання; Освіта з елементами дистанційного навчання

Джерело: складено автором на основі [1-3]

Рис. 2. Основні моделі реалізації дистанційного навчання

Джерело: складено автором на основі [10]

Модель 1. Розподілена класна кімната (distributed classroom) має такі основні характеристики:

- Згідно даної моделі, навчання учнів, котрі знаходяться в аудиторії і віддалених від неї, іде одночасно за рахунок використання інтерактивних телекомунікаційних технологій. Навчальна структура (університет, інститут, школа та інші) і викладацький склад (навчальна частина) виконують контроль кроків і місця навчання.

- Заняття включають використання синхронних комунікацій, тому учні і викладачі мають бути в одному і тому ж місці і часі (хоча б один раз на тиждень).

- Кількість задіяних місць може варіюватися від двох (один до одного) до п'яти або більш (один до багатьох). Технічна (мережеві комунікації, установка обладнання) складність зростає із зростанням кількості задіяних місць.

- Навчальні організації можуть обслужити невелику кількість студентів у себе, тому зручно, що частина з них може одержувати послуги вдома і на робочому місці.

Модель 2. Незалежне (кореспондентське) вивчення (independent learning) має такі основні характеристики:

- Не існує занять в аудиторії; учні вчаться незалежно, слідуючи детально розробленому підручнику за програмою.

- Учні мають нагоду спілкуватися з викладачем і в деяких випадках з іншими учнями.

- Представлення змісту курсу відбувається шляхом використання друкарських матеріалів, CD, відеокасет. Весь цей матеріал учні можуть переглянути на місці і зробити власний вибір.

Модель 3. Навчання/вивчення з використанням комп'ютерних комунікацій (імітація класної кімнати) (opening learning -(-class) має такі основні характеристики:

- Представлення змісту курсу відбувається шляхом використання друкарських матеріалів, CD, відеокасет, Веб сторінок. Весь цей матеріал учні

можуть переглянути на місці і зробити власний вибір, як індивідуально так і обговоривши його в групах.

- Учні збираються разом в спеціально обладнаних класах (або у себе вдома, на робочому місці) і, використовуючи інтерактивні телекомунікаційні технології, спілкуються з викладачем, обговорюють і уточнюють поняття, виконують завдання, що допомагають їм придбати знання (робота в групі, лабораторні роботи, проекти, моделювання і розв'язання інших прикладних задач).

Враховуючи особливості розвитку інформаційних технологій та доступу до світових інформаційних ресурсів, можна сформулювати такі особливості дистанційного навчання:

- передача навчальних матеріалів в системі дистанційного навчання здійснюється шляхом використання засобів електронного зв'язку та телекомунікацій;

- можливе використання іноземних інформаційних ресурсів для створення навчальних матеріалів;

- участь науково-педагогічних працівників у вебінарах та тренінгах онлайн, в тому числі й закордоном;

- залучення іноземних викладачів та експертів до участі в розробці і проведенні дистанційного навчання;

- стимулювання учнів до активного спілкування в процесі вивчення дисциплін шляхом використання колективних форм навчання;

- можливість надання здобувачам освіти електронних або відео лекцій, що збільшує час для індивідуальної роботи;

Таким чином, порівняно з традиційним навчанням, дистанційне навчання на основі комп'ютерних комунікацій дає можливість:

- розширити аудиторію учнів з мінімальними витратами (не потрібно друкарських матеріалів і аудиторій, студенти не несуть матеріальних витрат на поїздки);

- забезпечити постійний контакт між викладачем та учнями;

- залучати зарубіжних викладачів та експертів;
- надавати постійний доступ до навчальних матеріалів, що регулярно оновлюються;
- проводити регулярне тестування знань здобувачів освіти в асинхронному і, що головне, в синхронному режимах;

- реалізовувати колективне навчання шляхом проведення дискусій, семінарів, виконання спільних проєктів тощо.

Для більш глибокого розуміння переваг та недоліків дистанційного навчання, нами було проведено SWOT-аналіз, який дозволив з'ясувати сильні та слабкі сторони, можливості та загрози (табл. 3).

Таблиця 3

SWOT-аналіз реалізації дистанційного навчання у закладах загальної середньої освіти

Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> - забезпечує неперевершену швидкість оновлення знань, які поступають з світових інформаційних ресурсів; - розширює аудиторію викладача, ігноруючи при цьому географічні межі; - максимально наближене до спеціальних потреб здобувачів із спеціальними потребами при отриманні ними освіти. 	<ul style="list-style-type: none"> - викладач не має можливості бачити реакцію учнів на свої слова і дії; - ефективність викладання багато в чому залежить від професійного використання викладачем сучасні технології (як інформаційно-комунікаційні, так і педагогічні); - викладач має приділяти набагато більше уваги мотивації учнів; - викладач має активніше заохочувати здобувачів освіти шукати свій власний шлях розв'язання проблеми.
Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> - інтерактивність; - індивідуалізація навчання; - низька вартість навчання; - швидкий зворотний зв'язок про хід і результати навчання; - простота обліку роботи здобувачів освіти; - контроль навчального процесу з боку здобувача. 	<ul style="list-style-type: none"> - необхідність в дорогому устаткуванні. - необхідність в спеціальній підготовці розробників дистанційних навчальних курсів. - велика тривалість і висока вартість розробки навчання.

Джерело: складено автором

Висновки. Дистанційна освіта бурхливо розвивається в багатьох країнах світу, проте для України це відносно новий вид освіти. Крім численних фінансових, технічних та інших труднощів, серйозною проблемою є відсутність інституціонального та процедурного державного регулювання дистанційного навчання у закладах загальної середньої освіти, що може стати наступними напрямками наукових досліджень.

Література:

1. Про вищу освіту: Закон України редакція від 25.09.2020, підстава - 849-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.
2. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні. URL : <http://www.osvita.org.ua/distance/pravo/00.html>.
3. Положення про дистанційну освіту : Закон України від 25.04.2013 р. № 466. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text>.
4. Васильченко Л. В., Шевченко В. Л. Дистанційне навчання: науково-методичне

забезпечення; інформаційний простір навчального закладу. Харків : Основа, 2009. 208 с.

5. Яценко Г. Ю. Комунікативність в системі дистанційного навчання: фактори інтенсифікації: автореф. дис... канд. філос. наук: 09.00.10. АПН України; Інститут вищої освіти. Київ, 2008. 16 с.

6. Биков В. Ю. Дистанційний навчальний процес : навч. посібн. / за ред. В. Бикова та В. Кухаренка. Київ : Міленіум, 2005. 292 с.

7. Федорук П. І. Адаптивна система дистанційного навчання та контролю знань на базі інтелектуальних Інтернет-технологій: автореф. дис... д-ра техн. наук: 05.13.06. НАН України, Ін-т пробл. мат. машин і систем. Київ, 2009. 37 с.

8. Кухаренко В. М. Дистанційне навчання. Енциклопедичне видання: навч.- метод. посібник. Київ : «Комп'ютер», 2007. 127 с.

9. Яценко Г. Ю. Комунікативність в системі дистанційного навчання: фактори інтенсифікації : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.10. Київ, 2009. 211 с

10. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи : навчальний посібник. Київ : Знання, 2005. 486 с.

References:

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2020), The Law of Ukraine “About higher education”, retrieved

from : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.

2. The concept of distance education development in Ukraine (2020), retrieved from : <http://www.osvita.org.ua/distance/pravo/00.html>.

3. The Verkhovna Rada of Ukraine (2013), The Law of Ukraine “Regulations on distance education”, retrieved from : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text>.

4. Vasylenko, L. V. and Shevchenko, V. L. (2009), *Dystantsiine navchannia: naukovo-metodychne zabezpechennia; informatsiinyi prostir navchalnoho zakladu* [Distance learning: scientific and methodological support; information space of the educational institution], Osnova, Kharkiv, Ukraine, 208 p.

5. Yatsenko, H. Yu. (2008), “Communicativeness in the system of distance learning: factors of intensification”, Ph.D. Thesis, Philosophy, Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine; Institute of Higher Education, Kyiv, Ukraine, 16 p.

6. Bykov, V. Yu. (2005), *Dystantsiinyi navchalnyi protses* [Distance learning process], Millenium, Kyiv, Ukraine, 292 p.

7. Fedoruk, P. I. (2009), “Adaptive system of distance learning and knowledge control based on intelligent Internet technologies”, Ph.D. Thesis, Technical, NAS of Ukraine, Inst. mate. machines and systems, Kyiv, Ukraine, 37 p.

8. Kukhareno, V. M. (2007), *Dystantsiine navchannia. Entsyklopedychne vydannia* [Distance Learning. Encyclopedic edition], Kompiuter, Kyiv, Ukraine, 127 p.

9. Yatsenko, H. Yu. (2009), “Communicativeness in the system of distance learning: factors of intensification”, Abstract of Ph.D. dissertation, Philosophy, Kyiv, Ukraine, 211 p.

10. Kuzminskyi, A. I. (2005), *Pedahohika vyshchoi shkoly* [Pedagogy of high school], Znanna, Kyiv, Ukraine, 486 p.

Стаття надійшла до редакції 05.09.2020 р.